

KLEUTERS IN HET ROOD ...

GERICHT ZOEKEN EN AANPAKKEN

Eerste stukjes van de puzzel

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat H. tot spel komt? Hoe krijgen we hem meer aan het praten? Voelt S. zich wel goed in de klas en op school? Wat is er nodig om hem sociaal-emotioneel te stimuleren? Hulpvragen, het eerste signaal dat je je zorgen maakt. Het is het startpunt van een zoektocht naar aanpakmogelijkheden ... maar je kan er niet steeds van uitgaan dat dat reeds de kern is waarop moet worden ingezet. Om de nood van de kleuter te achterhalen, moeten we verder observeren en een breed beeld vormen. Dat lijkt een vanzelfsprekendheid in de zorg, maar toch blijft de inhoud ervan onzeker.

Studenten uit de bachelor-na-bacheloropleiding Zorgverbreding en Remediërend Leren en het postgraduaat Ervarengerichte Zorg in de Kleuterklas krijgen de uitdaging om op hun werkplek een doelbewuste aanpak uit te tekenen voor de complexe zorgvraag over een kleuter. Ze starten met kijken ... maar waar kijk je dan precies naar? Waar ben je naar op zoek? Wat hoop of denk je te vinden?

In plaats van het ontdekken van 'snelle oplossingen', komt een heel zoekproces naar de eigenlijke betekenis van de zorgvraag voor dit kind en voor deze leerkracht. Dat zoekproces kan je vergelijken met puzzelen. Je start met enkele losse puzzelstukjes. Maar hoe begin je eraan om een totaalbeeld te maken? Want we hebben geen voorbeeldprent van deze puzzel en het is zelfs niet eens zeker dat je alle stukjes zal vinden.

Eerst de randjes?

Wanneer je puzzelt, raden ze je vaak aan met de randjes te starten: als je die helemaal gemaakt hebt, dan is het makkelijker om de rest aan te vullen. Bij het uitwerken van casussen wordt ook vaak naar de rand of de context gekeken, startend bij de thuiscontext. Daar worden 'verklaringen' gezocht voor de zorg en vaak ook oplossingen verwacht. Toch werkt het in vele gevallen, net als bij grote en moeilijke puzzels, niet zo. De randjes zijn niet altijd zo verhelderend en bepalend als we denken.

Bijvoorbeeld een kind met een andere thuistaal. Dat het kind niet makkelijk in contact gaat met andere kinderen en dus niet zo snel tot spel komt, dat kan inderdaad moeilijker als je een andere taal spreekt dan je klasgenootjes. Maar de vraag is of dat de kern van de zorg is? Eerst komt zelfs de vraag: Klopt het wel dat er thuis geen Nederlands wordt gesproken? Hoe weet je dat? En indien wel: hoe kijken de ouders daar dan naar? Is dat voor hen een bewuste keuze? Heb je een goed zicht op wat voor deze ouders van belang is? Dat brengt ons ook bij de vraag: *Hoe kijk jij als leerkracht zelf naar meer-taligheid?* Is dat voor jou een probleem? Of kan het ook een kans zijn? En wat kunnen nog andere redenen zijn waarom dit kind geremd is en niet tot spel komt?

Een ander voorbeeld is het kind waarvan de ouders zeer hoge verwachtingen lijken te hebben. Reeds bij de inschrijving vertelden ze dat hun kind uitgespeeld was in de opvang en dat mama al telspelletjes met haar kind speelt. Als het kind dan in de klas bij werkjes steeds zegt dat hij het niet kan, lijkt dat al snel het gevolg van te hoge druk van ouders. Maar is dat wel zo? Leggen de ouders effectief te veel druk of spelen ze op zijn interesse in? Er zijn vast nog andere kinderen die regelmatig zeggen dat ze iets niet kunnen? Misschien zijn er ook 'randjes in de klas' die mee (of meer?) bepalend zijn? Welke werkjes moeten de kinderen bijvoorbeeld in de klas maken? Welke druk wordt er gelegd als het wat moeilijker wordt? En ook hier de vraag: *Hoe kijk jij zelf naar druk?* Zie je dat als iets remmend of als iets stimulerend? Ik merk dat in sommige kleuterklassen werkjes bij de juf als de belangrijkste manier van leren wordt gezien ... en dus moeilijkheden daarbij worden al snel als zorgelijk bestempeld. In andere kleuterklassen staat vrijheid van kinderen heel erg centraal, maar mis ik soms wat meer gerichte uitdagingen. Wat vind jij zelf als juf belangrijk en hoe maak je dat waar voor elk kind? Hoe schat jij met andere woorden de mogelijkheden van een kind in en hoe differentieer jij in jouw klas?

Het is heel belangrijk om te kijken naar de 'randjes van de puzzel', de context waarin de kleuter opgroeit. We weten uit onderzoek hoe belangrijk de invloed van de leeromgeving is, zowel van de thuissituatie als van de klassituatie. Maar het

3

is vooral belangrijk om dat op een genuanceerde manier te doen: je brengt in kaart wat zich daarin voordoet, wat er mogelijk is relevant is, zonder erover te oordelen. De randjes zijn immers de puzzel nog niet. Als we in een complexe casus een stap vooruit willen, dan is het belangrijk om verder te zoeken naar wat die contexten voor dit kind betekenen, hoe dit kind erop reageert.

Nieuwe puzzelstukjes verzamelen ... en hun plaatsje zoeken

We gaan dus op verschillende momenten en verschillende plaatsen observeren: Hoe reageert de kleuter tijdens het onthaal 's morgens aan de poort? Hoe reageert hij in de kring als de juf hem een vraag stelt of een opdracht geeft? Hoe kiest hij met wat hij gaat spelen? Hoe maakt hij een taakje af? Wat speelt op de speelplaats of hoe betrokken is hij in de turnzaal? Hoe speelt hij met de andere kleuters in de hoeken? Hoe reageert hij op routine- en overgangsmomenten? Eén van de studenten trok volgende wijze conclusie: **Het cliché is inderdaad dat als je op een stoeltje zit te observeren, je het gevoel krijgt dat je niks aan het doen bent, maar eigenlijk klopt hier helemaal niets van! Een kleuter kan zich heel anders voordoen in zijn vrij spel of op de speelplaats, dan bij jou tijdens een activiteit aan de tafel.**

Als je deze puzzelstukjes verzamelt en op de juiste plaats wil leggen, is het vooral belangrijk om goed te kijken naar wat er precies op staat. Te oppervlakkige observaties brengen weinig bij. Zeker als er een negatieve betekenis aan gegeven wordt. Bijvoorbeeld: *de kleuter komt niet tot spel, de kleuter speelt alleen, hij treuzelt met zijn werkje ...* Maar ook grondigere, maar te 'zakelijke' observaties van wat de kleuter doet, hebben te weinig toegevoegde waarde. Bijvoorbeeld: *de kleuter zit op de mat naast de andere kleuters. Hij speelt alleen met zijn autootje. Hij rijdt op en af en kijkt even naar de andere kleuters. Even later zie ik hem ook de klas rondkijken ...* Het is belangrijk om door te zoeken naar de betekenis van dat gedrag door ook te letten op 'hoe' de kleuter doet wat hij doet (non-verbale signalen, lichaamstaal) en wat dat in de interactie met zijn omgeving betekent: *Wat is er voorafgegaan aan het gedrag? Heeft hij zelf voor de automat gekozen? Volgde hij andere kleuters? Wat doen de anderen? Zoeken zij contact met hem en zijn spel? Wat drukt hij uit met zijn blik als hij naar anderen kijkt?* Soms is het zelfs van belang om stil te staan bij wat er 'niet' gebeurt. Bijvoorbeeld: *Waarom reageren andere kleuters niet als hij vragend kijkt? Lijkt het alsof ze hem vergeten? of Waar is de juf op dat moment? Zoekt hij haar hulp misschien?* Soms helpt het om korte filmpjes op te nemen om die daarna rustig te kunnen bekijken.

Het maken van observaties levert vooral nieuwe vragen op ... maar dat is nu net belangrijk in het zoekproces. Door al interpreterend bij de observaties vragen te stellen, kan je een volgende keer gerichter gaan kijken. Door die gerichtheid krijg je een steeds scherper beeld. Net als bij het puzzelen, ga je bewuster op zoek naar wat er precies op het stukje staat.

Wanneer alle puzzelstukjes in elkaar vallen ...

Wanneer je een heleboel informatie verzameld hebt en vooral veel vragen en mogelijke interpretaties hebt afgetoetst, is het soms moeilijk om door de bomen het bos nog te zien. Vooral door **samen** te kijken en te bespreken, wordt de beeldvorming echt open getrokken. In je eentje dreig je nogal eens in cirkeltjes te denken, vast te lopen. Door de kijk van anderen, verandert er ook mee iets in jouw blik ... Iets dat eerst alleen maar vervelend is, bijvoorbeeld een kleuter die de hele tijd hulp komt vragen, wordt meer en meer gezien als iets dat voor die kleuter toch heel erg belangrijk is. Het moment dat de puzzelstukjes in elkaar lijken te vallen, dat samenhang duidelijk wordt, dan wordt 'de eigenlijke prent' zichtbaar! De essentie van wat het kind echt nodig heeft, komt naar boven.

Met een goede synthese van het zoekproces heb je eigenlijk alle puzzelstukjes in handen om een sterk werkplan uit te werken en heel gerichte acties op te zetten:

- het hoofddoel dat je nastreeft voor deze kleuter en de kern waarop hij vastloopt in zijn ontwikkeling aanpakken
- de verschillende onderdelen of strategieën die relevante uitdagingen bleken en elk op hun manier samenhangen met dat hoofddoel
- de krachten of mogelijkheden die je helpen om binnen die verschillende strategieën concrete acties op maat van dit kind uit te werken

Wat nu nog het belangrijkste is, is vooral de opvolging van wat de acties bij de kleuter en bij de leerkracht te weeg brengen. Soms even aanmoedigen om de actie vol te houden, soms ook bijsturen ... maar altijd gericht op de essentie die de prent op de puzzel uitdrukt, op wat het kind **echt** nodig heeft om te groeien. ■

De randjes zijn immers de puzzel nog niet.

